Matti Pesu, YTT
Vanhempi tutkija, FIIA
matti.pesu@fiia.fi

23.11.2020

Puolustuspoliittisia näkökulmia ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon

Lausunto puolustusvaliokunnalle

Uusi ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko kuvaa Suomen kansainvälistä turvallisuusympäristöä erittäin laajasti. Selonteon analyysin painotus on sen edeltäjäänsä globaalimpi. Maan puolustuspolitiikan kannalta olennaisimmat huomiot löytyvät kuitenkin asiakirjan lähialueiden kehityssuuntia koskevasta osiosta (s. 18-23). Verrattuna edelliseen selontekoon lähialuekuvaus on siirtynyt Itämeri-painotuksesta laajempaan Pohjois-Eurooppa-keskeiseen lähestymistapaan. Kuten selonteko toteaa, Pohjois-Euroopan turvallisuus on entistä enemmän yksi kokonaisuus. Itämeren ja pohjoisten alueiden turvallisuustilanteet ovatkin enenevissä määrin yhteydessä toisiinsa. Selonteossa linjataan, että ”[o]n tärkeää syventää ymmärrystä ja tilannekuvaa Pohjois-Atlantin, pohjoisten merialueiden ja Itämeren alueen muodostamasta turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta” (38). Puolustuspoliittisessa mielessä linjaus on selonteon ydinvirkkeitä.

Vuoden 2014 jälkeen Suomessa on keskusteltu runsaasti Itämeren turvallisuudesta. Pohjoisten alueiden tilanteesta puhutaan edelleen varsin kainosti, vaikka alueen kehityskulut ovat olennaisia niin kansallisen puolustussuunnittelun kuin kansainvälisen puolustusyhteistyön kannalta. Selonteon uusi toimintaympäristökuvaus on askel oikeaan suuntaan. Toivoa sopii, että Suomessa voidaan puhua myös arktisen alueen strategisista ja turvallisuuspoliittisista kysymyksistä aiempaa avoimemmin. Tämä ei ole ristiriidassa alueeseen liittyvien ulkopoliittisten tavoitteiden kanssa. Selonteko itse käsittelee alueen rinnakkaisia todellisuuksia tasapainoisesti.

Selonteon toimintaympäristöanalyysi nostaa esiin kaksi merkittävää tekijää, jotka synnyttävät perusteen vahvan kansallisen puolustuskyvyn ylläpidolle. Suomi ensinnäkin sijaitsee suurvaltojen näkökulmasta strategisesti tärkeällä alueella (s. 18-19). Toiseksi Venäjä harjoittaa voimapolitiikkaa Suomen lähialueilla eri instrumentteja kokonaisvaltaisesti hyödyntäen. Moskovan toiminnan tavoitteena on muun muassa etupiirijakoon perustuva turvallisuusrakenne Euroopassa (s. 31).

Suomen puolustuskyvyn kannalta onkin olennaista huomioida Venäjän kykyjen ja aikomusten ohella Suomen turvallisuusympäristön dynaaminen luonne. Toisin sanoen Suomi sijaitsee lännen ja Venäjän geopoliittisten tilojen rajalla, johon vaikuttavat muun muassa lännen ja Venäjän suhteiden yleinen tola, sotilasteknologinen kehitys ja enenevässä määrin myös ilmastonmuutos. Alueeseen kohdistuu huomattavia intressejä niin läntisten kumppanien kuin myös Venäjän toimesta. Suomen ulko- ja puolustuspolitiikan perustehtävä on parhaimmalla mahdollisella tavalla taata Suomen turvallisuus navigoimalla näiden intressien ristipaineessa. Viitaten Suomen lähialueiden tilanteeseen selonteko myös toteaa, että Suomella ei ole mahdollisuuksia eristäytyä (s. 25). Asian olisi voinut ilmaista myös suoremmin: Pohjois-

Euroopan epätodennäköisessä sotilaallisessa konfliktissa Suomella on olemattomat mahdollisuudet jäädä konfliktin ulkopuolelle. Suomen tuleekin tehdä alueellisessa turvallisuudessa oma osansa. Sen ulkopolitiikan tavoitteena on oltava globaalien ja alueellisten jännitteiden lieventäminen. Puolustuspolitiikallaan se luo koko alueen tasapainoa vahvistavaa pidäkettä, jonka olennainen osa on rauhan aikana kehitetty valmius puolustaa Suomea yhdessä sen kumppanien kanssa.

Selonteon tavoitteissa ja painopisteissä viitataan useisiin eri puolustusyhteistyömuotoihin (s. 25-30). Kansainvälisessä puolustusyhteistyössä onkin vahvoja ulkopoliittisia elementtejä, joita selonteko ei suoraan käsittele. Vanha jako kansainvälisen ulkopolitiikan ja kansallisen maanpuolustuksen välillä ei enää päde. Puolustusyhteistyö on viime vuosina ollut kenties merkittävin Suomen ulkosuhteiden ajuri, joka on perustavanlaatuisesti vaikuttanut maan kansainväliseen asemaan. Puolustusyhteistyöllä on ollut aivan keskeinen osa niin Ruotsi- ja Yhdysvallat- kuin myös esimerkiksi Ranska-suhteiden viime vuosien vahvistumisessa. Selonteko perustellusti nostaa EU:n Suomen ulkosuhteiden tärkeimmäksi viitekehykseksi. EU tosin menettänyt suhteellista merkitystään Suomen puolustusyhteistyökudelmassa, vaikka EU-tason puolustusyhteistyö on ottanut viime vuosina huomattavia edistysaskelia.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa viitataan myös kansallisen puolustuskyvyn tärkeyteen (s. 24). Selonteko katsoo, että puolustuskyvyn ylläpito ehkäisee sotilaallisen voiman käyttöä Suomea vastaan, osoittaa valmiutta vastata sotilaallisen voiman käyttöön ja luo kyvyn torjua maahan kohdistuvat sotilaalliset hyökkäykset. Kansallisen puolustuskyvyn ylläpitoa ei nosteta selonteossa erilliseksi tavoitteeksi, mikä olisi ollut myös ulko- ja turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta perusteltua ja minkä olisi voinut tehdä puolustusselonteon roolia vaarantamatta. Vahvan puolustuskyvyn ylläpitäminen nimittäin tukee Suomen ulkopoliittisia päämääriä ja lisää sen ulkopoliittista liikkumatilaa esimerkiksi suhteessa Venäjään ja myös Yhdysvaltoihin. Ulkopolitiikan ja kansallisen puolustuskyvyn välillä on vahva yhteys.

Selonteko käsittelee kriisinhallintaa niin ulko- kuin puolustuspoliittisena kysymyksenä (s. 45-46). Kriisinhallinta kuitenkin hakee paikkaansa niin maan ulkopolitiikan kuin puolustuspolitiikan välineenä. Puolustuspolitiikan näkökulmasta tulevina vuosina on aiheellista pohtia, mikä on kriisinhallinnan rooli puolustusvoimien suorituskykyjen, valmiuden ja yhteensopivuuden kehittämisessä, kun näitä kokonaisuuksia voidaan kehittää yhä enemmän aluepuolustukseen liittyvän kansainvälisen puolustusyhteistyön puitteissa. Suomen tulevien vuosien kriisinhallintapolitiikan avainkysymys on, annetaanko toiminnan pääpaino ulko- vai puolustuspoliittisille tavoitteille.